

VAN DE REDACTIE

Met ingang van het nieuwe jaar is de buitenredactie van Coolia wat gewijzigd. Jasper Daams heeft te kennen gegeven dat hij zijn werkzaamheden in de redactie van Coolia wil beëindigen. Op deze plaats willen wij Jasper bedanken voor het vele werk dat hij voor Coolia heeft verzet. Jasper heeft een zeer lang redactieverleden: hij verzorgde Fungus van september 1949 (19/3) tot en met december 1953 (23/4) en sinds 1978 maakte hij deel uit van de redactie van Coolia.

Aad Termorshuizen en Friedjof van de Bergh zijn bereid gevonden toe te treden tot de buitenredactie. Friedjof maakte al eerder deel uit van de redactie van Coolia, namelijk van september 1969 (14/4) tot en met eind 1972 (15/6). Naast Friedjof en Aad bestaat de buitenredactie nog uit Peter Jan Keizer, Emma van den Dool en Chiel Noordeloos. De eindredactie blijft ongewijzigd.

De nieuwe, versterkte redactie hoopt weer op veel kopij. Er is nog steeds ruimte over in Coolia. Dit jaar willen wij op beperkte schaal experimenteren met het opnemen van zwart-witfoto's. De foto's moeten wel goed contrastrijk zijn en duidelijk meer informatie geven dan een tekening.

Coolia 34: 37 - 44. 1991.

STROPHARIA AURANTIACA IN OPMARS

Jasper Daams, Zuidsingel 23, 1241 EH Kortenhoef

The world distribution of *Stropharia aurantiaca* is summarized. After the original description in 1885 by Cooke this taxon was hardly noticed until about 1960 when it became better known in various countries. In most western European countries it is still rare. In the Netherlands however it is rather common in most parts of the country, especially in landscaped areas where wood chips are used. In the United States of America it is only known from California where it is fairly common in the same habitat. In Australia it is also rather common in some parts of West Australia, Victoria and New South Wales, in man made area as well as in the bush. It is also known as *Psilocybe ceres*, a species described in 1888 by Cooke & Massee. Watling and Gregory suggested the synonymy of the two names and published the hypothesis that *S. aurantiaca* is probably native in Australia. Recent collections after 1960 point to invasions of this species in various parts of the world.

Paddestoelenkenners zijn er zo aan gewend verhalen te lezen over soorten die de laatste tijd zijn verdwenen of sterk achteruit gegaan, dat zij hier ter afwisseling een bijdrage kunnen lezen over een soort die sinds de zestiger jaren in Nederland steeds meer wordt waargenomen, nl. *Stropharia aurantiaca*.

In de Standaardlijst van de Nederlandse Macrofungi (Arnolds, 1984) wordt over de verspreiding in Nederland het volgende gezegd: "vóór 1960 ZZZ, thans Z,

(pl. AA)". Voor een duidelijke, mooie soort is dit wel opvallend. Ik hoop duidelijk te kunnen maken dat die verandering van ZZZ naar Z en plaatselijk AA een typisch Nederlandse aangelegenheid is. Het aantal waarnemingen in de zestiger jaren bedraagt 16. In de jaren zeventig is de soort 31 maal gemeld en vanaf 1980 bedraagt het aantal meldingen al 97. Omdat er met deze soort het een en ander aan de hand is geweest, waarbij ik zelf enkele aardige waarnemingen heb gedaan, wil ik hierover iets vertellen. Een nieuwe vindplaats in een plantsoentje voor mijn huis is hiervoor de aanleiding.

Verspreiding in Nederland

De vroegste waarneming van deze soort stamt uit 1914 (Cool, 1916), waar deze opgegeven wordt voor Wapenveld, omgeving Zwolle. De soort wordt er treffend gekarakteriseerd: "het is een sierlijke, langgesteelde paddenstoel met een oranje bolronde, kleverigen hoed ter grootte van 2 à 3 cm.", maar er schijnt geen materiaal van bewaard te zijn.

De eerste waarneming in Nederland die door herbariummateriaal ondersteund wordt is een vondst uit 1953 uit de omgeving van Hengelo (O.) door M.G.J. Meyer, in het Rijksherbarium te Leiden, in een kuip in een kwekerij. Dien Tjallingii heeft, blijkens haar aantekeningen van rond 1985, dit exsiccataat bij haar bewerking van het geslacht *Pholiota* aangetroffen. Het bleek abusievelijk gedetermineerd te zijn als *Pholiota astragalina*.

De volgende melding is door Reijnders (1966) gepubliceerd. Het was een vondst van Frater Majella uit Amersfoort in 1965, omschreven als een opvallend gekleurde, slanke paddestoel. De kleur is het best te beschrijven als vrij donker baksteenrood tot oranjerood en daar de steel een klein ringetje had en de sporenfiguur donkerviolet was, kwam men vrij snel op het geslacht *Stropharia*. Een verwijzing in de "Flore" van Kühner en Romagnesi (1953) bracht hem snel op een plaat van Cooke (1885: pl. 555) onder de naam van *Agaricus thraustus* var. *aurantiacus*.

Meer bekendheid kreeg de soort ook door een artikel van de Engelse mycoloog Orton (1960). Hij zag een verwantschap met *Stropharia thrausta*, een ook in ons land bekende soort. Hij vond echter bij *S. thrausta* een andere hoedkleur en geen chrysocystiden. Dit was voor hem voldoende reden om de "variëteit" in de rang van soort als *Stropharia aurantiaca* te boek te stellen.

Na de Amersfoortse vondst in 1965 kwamen er in de volgende jaren al snel meldingen uit allerlei plaatsen in Nederland, onder andere het Kralingse Bos in Rotterdam (1966), de buitenplaats Gooilust in 's-Graveland (1967) en een bosje in Veenendaal (1967). De snelle opmars van de soort blijkt uit de kaartjes (fig. 1-6). Verscheidene waarnemingen uit 1990 zijn hierop nog niet verwerkt.

Meestal wordt *Stropharia aurantiaca* aangetroffen op plaatsen waar houtsnippers zijn toegepast als bodembedekking op paden, in plantsoenen, trimbanen enz., een toepassing die de laatste jaren steeds is toegenomen. Opvallend is dat de exemplaren in dit soort milieus vaak forser zijn dan die worden aangetroffen in min of meer natuurlijke groeiplaatsen.

Verspreiding elders

Frankrijk

In de ons omringende landen bleef de soort onbekend. Ik heb dit zelf ervaren in 1966 in Frankrijk. Als ik daar voor zaken op bezoek was, probeerde ik zo dikwijls mogelijk op maandag in Parijs te zijn bij de wekelijkse bijeenkomsten van de Société mycologique de France waar de vondsten van het weekend werden tentoongesteld. Op een gegeven moment zag ik daar *Stropharia aurantiaca* liggen, echter voorzien van de naam *Pholiota astragalina*. Uiteraard haalde ik Romagnesi erbij en wees hem op deze vondst. Hij vond het een vreemde *Ph. astragalina*, wist niet waar het ding vandaan kwam en ook niet wie er de naam bij had gezet. Hij wantrouwde de determinatie en nam het materiaal mee. Ik zond hem een exsiccataat uit Kortenhoef toe. Blijkens een brief was hij het met mij eens en ook ervan overtuigd dat dit de eerste vondst in Frankrijk was. Alleen wist hij niet waar de vondst vandaan kwam. Later is men daar wel achter gekomen. Op een camping in de Landes, ten zuiden van Bordeaux kwam de soort vele jaren achtereenvolgend op oud stro en houtresten voor. Daar was de eerste vondst gedaan en verscheen de soort in elk geval tot 1984 jaarlijks, en ook op enkele naburige plaatsen. Dit schreef Henri Mesplède, voorzitter van de Société mycologique Landaise, mij in 1984. Elders in Frankrijk bleef de soort onbekend.

Men heeft wel verondersteld dat *Stropharia aurantiaca* Frankrijk binnen gekomen zou zijn in de naoorlogse jaren toen er in Bordeaux veel Amerikaans vrachtverkeer landde.

België

Bij onze zuiderburen is het heel anders gesteld dan in Nederland. *Stropharia aurantiaca* is er voor het eerst in 1957 gevonden. Eerst niet herkend door Imler die naar hij mij schreef de soort zag in een broeikas van een "lauriershuis". Daarna heeft hij haar nog driemaal gezien: Antwerpen, 1957, Schoten, 1961, Deurne, 1970, alle drie de vindplaatsen niet ver van elkaar verwijderd. Verder nog een exemplaar zonder vermelding van datum en vindplaats. Dit schreef hij in 1984 waarbij hij nog vermeldde dat volgens Darimont de soort in 1973 in de Ardennen nog niet bekend was.

Duitsland

Kriegelsteiner (1984) geeft een verspreidingskaartje van *S. aurantiaca* onder de naam *Hypholoma aurantiacum* op grond van taxonomische overwegingen waarmee we ons niet bezig zullen houden. Afgezien van een vondst in 1970 in een stadspark in Hamburg, worden acht groeiplaatsen vermeld die alle in de nabijheid van de Nederlandse grens liggen. Mw A. Runge uit Münster schreef mij in 1984 dat zij ook van mening is dat *S. aurantiaca* vanuit Nederland Duitsland binnendringt. Zij noemt nog een vondst uit Borken, ook al dicht bij de Nederlandse grens.

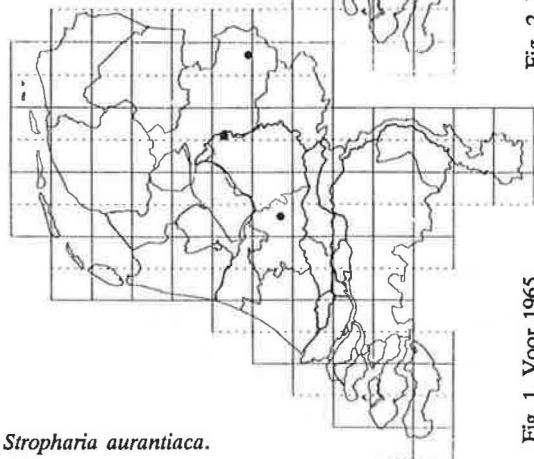


Fig. 1. Voor 1965.

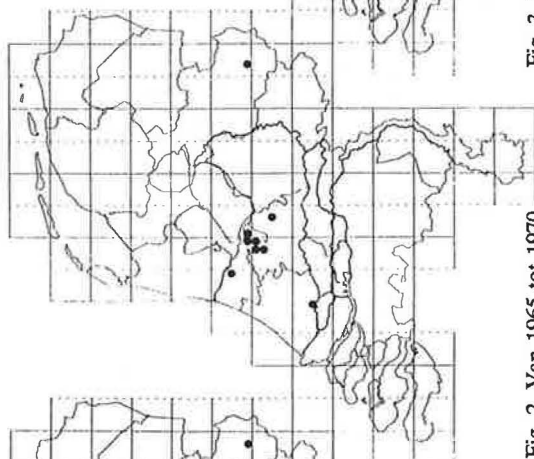


Fig. 2. Van 1965 tot 1970.

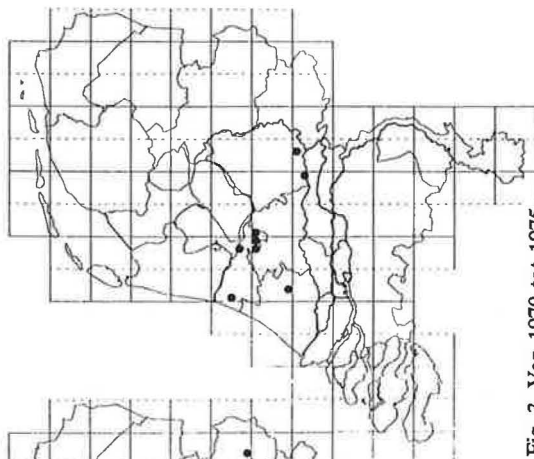


Fig. 3. Van 1970 tot 1975.

De verspreiding van *Stropharia aurantiaca*.

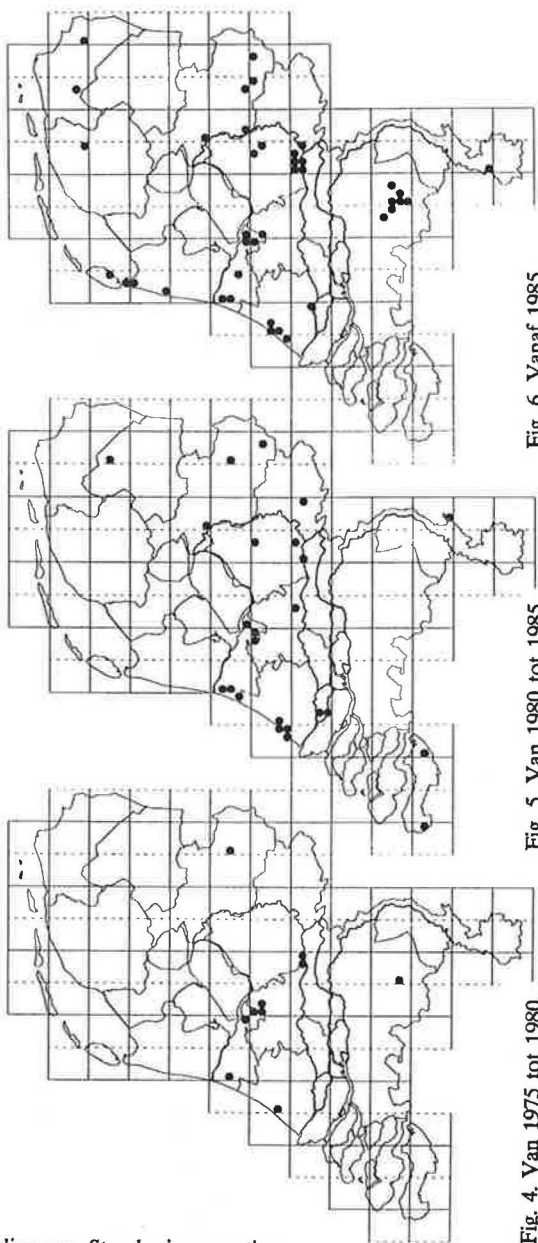


Fig. 6. Vanaf 1985.

Fig. 5. Van 1980 tot 1985.

Fig. 4. Van 1975 tot 1980.

De verspreiding van *Stropharia aurantiaca*.

Zwitserland

In 1983 verscheen een publicatie van Sanglier over de eerste vondst in Zwitserland, nl. in Ticino, in een tuin onder coniferen. De schrijver geeft een uitgebreide beschrijving van de soort en heeft contact gezocht met mycologen over vondsten elders. Als toevoeging aan het artikel wordt nog vermeld dat *S. aurantiaca* ook in het gebied rond Zürich in een kas met veel houtsnippers als bodembedekking is aangetroffen.

Spanje

Moreno (1979) en Moreno & Faus (1982) vermelden *S. aurantiaca* van drie plaatsen in Spanje. Alle drie de vindplaatsen liggen in het noorden: Galicië, Baskenland en Catalonië.

Verenigd Koninkrijk

Orton heeft, zoals uit correspondentie blijkt, na zijn eerste vondst in 1957 in Bossington (Somerset) de soort niet meer in Engeland gezien. Watling kent haar uit Schotland en vermeldt (Watling & Gregory, 1987) voor Groot-Brittannië, dat zij niet veelvuldig voorkomt, maar zich waarschijnlijk wel zal uitbreiden doordat zaagsel meer gebruikt wordt als bodembedekking.

Buiten Europa

Verenigde Staten

Sanglier (1983) vermeldt dat hij contact heeft gehad met de Amerikaanse mycoloog A.H. Smith, die hem mededeelde dat de soort hem uit de V.S. onbekend was. Arora (1986) kent haar echter goed uit Zuid-Californië. De habitat is "her en der of in groepen op houtsnippers, zaagsel en op humus die rijk aan lignine is, maar ook vaak in grasvelden, tuinen etc.; verspreiding niet duidelijk en verspreid". Hij beschouwt *S. aurantiaca* als een waarschijnlijk geïntroduceerde soort van onbekende herkomst. In een brief (1990) gaat hij daar nader op in. Hij wijst dan op het feit dat zij vrijwel uitsluitend voorkomt in parken en andere sterk door de mens beïnvloede landschapstypen, waar veel gebruik is gemaakt van houtspaanders; een gebruik dat ook in de V.S. de laatste tientallen jaren enorm is toegenomen. De soort komt vrijwel niet in de vrije natuur voor.

Australië

In Australië ben ik verscheidene malen *S. aurantiaca* tegengekomen. In de zeventiger jaren gingen we naar Perth in West-Australië. Een van de eerste soorten die ik daar zag was onze *S. aurantiaca*, in grote groepen op houtspaanders in plantsoentjes bij de universiteit. Men wist heel goed wat het was. Dit was te begrijpen. Londen ligt dichterbij dan Sydney of Melbourne zegt men daar wel. Mycologen als Reid en Watling stappen in Perth wel eens uit.

In Melbourne in de staat Victoria, en in Sydney (staat New South Wales) kende men de soort niet. *Stropharia aurantiaca* heb ik daar in één seizoen wel op een vijftal ver uiteenliggende plaatsen gevonden. Alleen, men kende haar veelal

onder een andere naam. Toen ik eens met twee mycologen op stap was in een bijzonder stukje gematigd regenwoud ten noorden van Sydney vond ik daar weer onze *Stropharia*. Ha, zei ik, tenminste een soort die ik ken: *Stropharia aurantiaca*. Verbazing bij de beide mycologen. Geen sprake van, zeiden ze, dat is *Psilocybe ceres*, een typisch Australische soort, waarvan een uitgebreide beschrijving voorkomt bij Cleland in zijn boek over de fungi van Zuid-Australië. Kijk het maar na. Het is een *Psilocybe* want het ding heeft geen chrysocystiden. Nu ja, dan ga je als Europees amateur eigenwijs doen en dan zeg je: ik wed dat hij wel chrysocystiden heeft. Dus werd 's avonds de microscoop erbij gehaald en met katoenblauw bleek dat lamellen, vooral dicht bij de steel, vol zaten met chrysocystiden.

In het boek van Cleland (1934) blijkt dat de soort hier voorkomt onder de naam *Psilocybe ceres* Cke et Mass., dus ook al weer een oude soort. De beschrijving van Cleland klopt heel goed met die van *S. aurantiaca*. Er worden wel sporematen vermeld doch niets over de al of niet aanwezige cystiden. Als biotoop wordt gezegd: "op rijke grond, soms onder bomen, zelden op mest" en als karakteristiek: "een mooie, middelgrote soort, te herkennen aan de levendige kleuren van de hoed en de purperachtig bruine lamellen".

Een paar dagen na de excursie bezochten we het herbarium in Sydney, waar de verzameling aquarellen van Cleland die in Adelaide wordt bewaard, aanwezig was, omdat men de collectie wilde fotograferen. Daar was een mooie aquarel van *Psilocybe ceres* bij. Iemand had er echter met potlood bij geschreven: *Stropharia aurantiaca*. Fuhrer, auteur van het mooie boekje "A field companion to Australian fungi", schreef mij in 1987 dat hij *S. aurantiaca* in de staat Victoria als een gewone soort beschouwt, die voorkomt op houtspaanders en composthopen met houtresten. Hij ziet haar echter nooit in de "bush" en daarom denkt hij aan introductie van elders.

Discussie

Uit het voorgaande is duidelijk geworden dat het met de verspreiding van *S. aurantiaca* vreemd is gesteld. De soort is zeldzaam tot heel zeldzaam in de meeste Europese landen behalve Nederland, waar talrijke vondsten zijn gedaan. In Frankrijk denkt men aan een herkomst uit Amerika sinds de Tweede Wereldoorlog. Voor Duitsland veronderstelt Runge een verbreiding vanuit Nederland, gezien de vondsten aan de Nederlandse grens. In de Verenigde Staten is de soort alleen bekend uit Californië, volgens Arora waarschijnlijk geïntroduceerd.

Gezien mijn Australische ervaringen, waar de soort zowel in kunstmatige als natuurlijke biotopen bleek te groeien, heb ik in 1984 aan Orton gesuggereerd dat een invasie vanuit het verre oosten niet uitgesloten moet worden geacht. *Psilocybe ceres* kende hij niet. Hij voelde niets voor deze hypothese want het omgekeerde kon volgens hem net zo goed mogelijk zijn.

Mijn verrassing was bijzonder groot toen ik in deel 5 van de British Fungus Flora (Watling & Gregory, 1987) onder *S. aurantiaca* las: "Afgaand op herbariummateriaal en afbeeldingen is deze soort bekend als *Psilocybe ceres* Cleland in Australië, waar deze misschien inheems is". Daar zullen we het voorlopig maar op

houden. Overigens is de soortnaam door Watling & Gregory niet juist geciteerd want de soort was niet het eerst door Cleland beschreven maar door Cooke & Massee in 1888.

Gezien de min of meer incidentele vondsten in diverse Europese landen blijft de sterke verspreiding in Nederland een heel opvallend verschijnsel.

Dank

Ik wil hier graag mijn dank uitspreken aan de vele mycologen in binnen- en buitenland die zo bereidwillig waren mij hun gegevens te verschaffen. Ook dank aan het B.I.C voor het verschaffen van de verspreidingskaartjes van deze soort, waarvoor de gegevens in het kader van het karteringsproject, een samenwerkingsverband van N.M.V., R.I.N., B.S. Wijster en B.I.C., bijeengebracht zijn.

LITERATUUR

- Arnolds, E., 1984. Standaardlijst van Nederlandse macrofungi. Coolia 26 (Supplement).
 Arora, D., 1986. Mushrooms demystified. Berkeley, U.S.A.
 Cleland, J.B., 1934. Toadstools and mushrooms and other larger fungi of south Australia Part 1. Adelaide.
 Cooke, M.C., 1885-1886. Illustrations of British Fungi. IV. London.
 Cool, C., 1916. Nieuwe en zeldzame Nederlandsche paddenstoelen gevonden in het jaar 1914. Meded. Ned. Mycol. Vereen. 7: 9-23.
 Krieglsteiner, G.J., 1984. Verbreitung und Oekologie 250 ausgewählter Blätterpilze in der Bundesrepublik (Mitteleuropa). Beih. Z. Mykol. 5: 69-302.
 Kühner, R. & H. Romagnesi, 1953. Flore analytique des champignons supérieurs. Paris.
 Moreno, G., 1979. Estudios sobre Basidiomycetes (I Agaricales). An. Jard. bot. Madr. 36: 23-42.
 Moreno, G. & J. Faus, 1982. Estudios sobre Basidiomycetes V. Agaricales de Cataluña. Bol. Soc. micol. Cast. 7: 69-78.
 Orton, P.D., 1960. New checklist of British Agarics and Boleti. Part III. Notes on genera and species in the list. Trans. Br. mycol. Soc. 43: 159-439.
 Reijnders, A.F.M., 1966. Enkele mycologische notities. Coolia 12: 3-5.
 Sanglier, J., 1983. *Stropharia aurantiaca* (Cooke) Imai erstmals in der Schweiz gefunden. Schweiz. Z. Pilzk. 61: 227-231.
 Watling, R. & N.M. Gregory, 1987. British fungus flora 5. Strophariaceae & Coprinaceae p.p.

Naschrift redactie:

Stropharia aurantiaca is door Cooke in 1885 beschreven als *Agaricus thraustus* var. *aurantiacus*, dus als variëteit. In 1887 recombineerde hij dit taxon als *Agaricus squamosus* f. *aurantiacus*, dus in rang van vorm. Op soortniveau is hij voor het eerst door Cooke & Massee in 1888 beschreven als *Agaricus (Psilocybe) ceres*; *ceres* zou dus het nu geldende epitheton moeten zijn als dit taxon als soort beschouwd wordt. Blijkbaar zag Cooke (het gaat nl. bij beide namen om dezelfde Cooke) deze twee als twee verschillende taxa, een Europees en een Australisch, een mening die tegenwoordig verlaten is. Met dank aan Thom Kuypers.